



Şəhla
Cabbarlı

Soyqırım (genosid) hər hansı xalqın milli, etnik və ya dini mənsubiyyəti əsas götürülərək, istənilən dövlət və ya qrup tərəfindən kütləvi məhv edilməsidir. XX əsrdə Şərqdə də, Qərbdə də, həm müharibələr gedişində, həm də qəsbkarlıq şəraitində bir çox dəhşətli soyqırımlar törədildi. Onların ən dəhşətliklərindən biri də, 1992-ci il 25-26 fevral tarixində Xocalıda törədildi. Bu hadisə soyqırım olmaqla yanaşı, Ermənistanın dövlət terrorizmi və ruslarla birlikdə törətdikləri hərbi cinayət aktı idi.

Xocalı soyqırımını ermənilərin 1988-ci ildən "Türksüz Ermənistan" şüarı ilə başladılan sürgün və qırıqların kulminasiya nöqtəsi idi. Həmin ildən bu hərəkətlər Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə daxil olan Dağlıq Qarabağa da aid etmişdilər və bölgədə yaşayan azərbaycanlılara qarşı fərqli cinayətlər törədirdilər. Xocalıda ilk təxribatı 1990-cı ildə həyata keçirdilər. 17 hektar ərazini əhatələyən taxıl sahəsi yandırıldı, insanlar pərişan edildi.

Ermənilər Dağlıq Qarabağı Ermənistanın tərkibinə qatmaq üçün bölgənin hava sahəsini ələ keçirmək haqqında hələ 1989-cu ildən plan qur-

Qaradağlı faciəsi

Qaradağlı kəndi Xankəndi ilə Xocalını birləşdirən yolun üzərində yerləşirdi. Burada 800 ev vardı ki, ancaq Azərbaycan türkləri yaşayırdılar. 1989-cu ildən başlayaraq erməni separatçıları kəndin əhalisini incidirdilər. İlk dəfə həmin il kəndə hücum etmiş, mal fermasını, ot tayalarını yandırmış, əhalini kəndə boşaltmağa təhrik etmişdilər.

Bir neçə gün sonra Ağdama gedən toy karvanına basqın etmələri isə kənddə camaatın müdafiə postları yaratmalarına səbəb oldu. 1992-ci ilə kimi bir neçə dəfə Qaradağlıya hücum edildi və qadınlar, uşaqlar öldürüldü. Ölkə başçısı Ayaz Mütəllibov isə dəfələrlə Qaradağlıya nəzarəti hökumətin öz üzərinə götürdü-



Xocalı soyqırımını: Dünyanın gözü önündə vəhşət və gəlib çıxmayan ədalət

yünü bildirir de, 1991-ci ilin sentyabr ayından cəmi 11 nəfər hərbiçiyə ora ezam olunmuşdu.

1992-ci ilin yanvar ayının 8-də erməni quldurları açıq-aşkar müharibə şəraitinə keçdilər. Qaradağlı sakinləri özlərini müdafiə etsələr də, düşmən silah-sursat və canlı qüvvə baxımından çox güclü idi. 1992-ci il 15 yanvar tarixində Qaradağlı camaatı

radio vasitəsi ilə Azərbaycan xalqına sonuncu dəfə müraciət etdi. Müraciətin mətni belə idi:

"Tarixin amansız vəhşilikləri Qarabağ torpağının keşiyində duran, zamanın ən çətin sınaqlarından mərdliklə çıxmağa çalışın mübariz oğullarını əsla sarsıda bilmir. Dörd ildir ki, Qarabağın bir parçası olan Qaradağlı düşmənin hədəfinə çevrilsə də, qorxmaz

Xocalı

1992-ci ilin 25 fevral axşamı saat 22:00 radələrində 366-cı alay və erməni birləşmələri Xocalıya hücum edərək, dəhşətli soyqırımını həyata keçirdilər.

27 fevral tarixində Qarabağ üzrə rayonlararası prokurorluq tərəfindən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 70-ci maddəsinin 4,6-cı bəndi və 255-ci maddənin 3-cü bəndi ilə cinayət işi açılmışdı. Lakin məsələ bununla yekunlaşmamalı idi. Yenicə BMT-yə üzv qəbul olunmuş Azərbaycan Respublikası beynəlxalq təşkilatları ölkəyə dəvət etməli idi.

Çünki, BMT Baş Meclisinin 1948-ci il 260 sayılı qətnaməsi ilə qəbul edilmiş "Soyqırımını siyasətinin qarşısının alınması və cinayətkarın cəzalandırılması haqqında" Konvensiyanın II bəndində göstərilmiş şərtlər Xocalı soyqırımını törədənərlə qarşı cinayət işi açılmasına və onların beynəlxalq hüquq qarşısında cəzalandırılmasına tam uyğun idi.

Soyqırımına ilk reaksiyalardan alıntılar:

Azərbaycan Respublikası Müdafiə

min nəfər əsir, itkin düşüb və yaralınıb. Doğrudan da, kadrılara baxarkən, meşələrdə donmuş uşaqlar və qadınlar gördük".

3 mart 1992-ci il, 'Nyuyork Tayms': 'Erməni hücumları azərbaycanlıların kütləvi ölümü ilə nəticələnir. Ağdam şəhərinə dumandan meyillər və yaralıları gətirir. İnsanlar Prezident Mütəllibova təhqir və başqa şüarlar səsləndirirlər. Qanlı tapələrdə və meşələrdə yuvalar meyit var'.

16 mart 1992-ci il, 'Nyusnik': 'Ermənilər öldürülmüş insanların baş dərisini soyublar. Bu, Azərbaycanın təbliğatı deyil'.

Soyqırımına qiymət verən ölkələr

Bu il Xocalı faciəsinin 29-cu il dönümüdür. Bu illər ərzində soyqırımının tanınması üçün bir sıra addımlar atıldı. Lakin beynəlxalq təşkilatların soyqırımını cinayətini törədən Ermənistanı qarşı etinasızlığı, cinayətkar dövlət cəzalandırılmasından imtina etməsi halı davam etməkdədir. Buna baxmayaraq, həm xaricdə yaşayan soydaşlarımız, həm də bir sıra lobbilər təşkilatlarımız dumandan Xocalının haqq səsinə dünya ictimaiyyətinə çatdırmaqdadır.

Bu çəbalanın nəticəsində, ötən illər ərzində ABŞ-in 24 ştatı Xocalı soyqırımını rəsmən soyqırım kimi tanıyıb. Bundan əlavə, Azərbaycana dost olan bir sıra ölkələr də xalqımıza qarşı törədilən etnik təmizləməyə öz təəssüflərini bildirərək, Xocalı soyqırımını hökumət səviyyəsində rəsmən tanıyıb. Onlar Pakistan, Meksika, Kolumbiya, Peru, Çexiya, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Honduras, Sudan, Qvatemala, İordaniya və Cibuti Respublikasıdır.

2016-cı ildə Sloveniya hökuməti

Dağlıq Qarabağın Azərbaycan ərazisi olduğunu qəbul edən və azərbaycanlılara qarşı törədilmiş soyqırımına hüquqi qiymət istəyən qətnamə qəbul edib.

2017-ci ildə Şotlandiya parlamentində təmsil olunan bütün siyasi partiya və təşkilatlar Xocalı soyqırımına hüquqi qiymət verilməsi üçün qətnamə qəbul edib.

Bundan əlavə, 57 ölkənin üzv olduğu İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı da bəyanat verərək, soyqırımını rəsmən tanıdığını elan edib. Beynəlxalq təşkilatların da soyqırımına hüquqi dəstək verməyə çağırılıb.

Vətən müharibəsi gedişində, 05.10.2020-ci il tarixində Əfqanıstan İslam Respublikasının Milli Assambleyasının Yuxarı Palatası Ermənistanın Azərbaycana qarşı bütün dövrlərdə aparılan təcavüz siyasətini piskəyan və Xocalı soyqırımını tanıyan qətnamə qəbul etdi. Qətnamədə Azərbaycanın ərazi bütövlüyü tanınır, BMT Ermənistanı qarşı qəbul edilmiş qətnamələri icra etməyə çağırılır. Bu münasibətlə Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyi Əfqanıstan hökumətinə təşəkkür məktubu göndərib.



muşdular. Belə ki, Ermənistan ordusunun zabitləri olan Baqdasar Gevorkyan, Bano Siraderyan və Samvel Şarinyan o zaman SSRİ Quru Qoşunlarının 12-ci briqadasının tərkibində Əfqanıstanda döyüşmüş rus zabiti Vladimir Voronovla danışıaraq, onu Sovet ordusunda xüsusi təyinatla döyüşən hərbiçilərlə görüşərək, könüllülərdən ibarət batalyon toplamağa, Xocalı üzərinə hücum etməyə, eyni zamanda hava limanını girov götürməyə razı salıblar.

Voronov razılaşmış və 1990-cı ildə 150 nəfərlik könüllü rus xüsusi təyinatlısından ibarət bir batalyon qurmuşdu. Batalyonun rəisi isə keçmiş Sovet kəşfiyyatçısı İvan Qukasov idi. Müavinləri erməni zabitləri Feliks Qeoxyan və Alik Petrosyan, hücum xətti komandirləri isə Sumbat Akopyan, Vazgen Sarkisyan və Vladimir Voronov təyin edildilər.

Batalyon Xankəndidə qərar tutdu. Bu işdə onlara, 1985-ci ildən Xankəndidə yerləşdirilmiş 366-cı Sovet alayı da kömək edəcəkdilər. Alayın 50 nəfərlik komandir heyəti və Baş Qərargah rəisi Yuri Zarıqarov da onların separatçı mövqeyinə dəstək verirdilər.

Artıq 1991-ci ilin noyabr ayından Xocalı rayonunu mühasirəyə almışdılar. Kəndlərdə gecə basqınları həyata keçirirdilər. Lakin Xocalını mühasirəyə almaq üçün onların qarşısında əsas əsəd Xocavəndin Qaradağlı kəndi idi.

Qaradağlı kəndi Xankəndi ilə Xocalını birləşdirən yolun üzərində yerləşirdi. Burada 800 ev vardı ki, ancaq Azərbaycan türkləri yaşayırdılar. 1989-cu ildən başlayaraq erməni separatçıları kəndin əhalisini incidirdilər. İlk dəfə həmin il kəndə hücum etmiş, mal fermasını, ot tayalarını yandırmış, əhalini kəndə boşaltmağa təhrik etmişdilər.

Bir neçə gün sonra Ağdama gedən toy karvanına basqın etmələri isə kənddə camaatın müdafiə postları yaratmalarına səbəb oldu. 1992-ci ilə kimi bir neçə dəfə Qaradağlıya hücum edildi və qadınlar, uşaqlar öldürüldü. Ölkə başçısı Ayaz Mütəllibov isə dəfələrlə Qaradağlıya nəzarəti hökumətin öz üzərinə götürdüyünü bildirsə də, 1991-ci ilin sentyabr ayından cəmi 11 nəfər hərbiçiyə ora ezam olunmuşdu.



oğullar tərəfindən qorunur, müdafiə edilir. Qaradağlı Xocavənd və Xocalı arasındakı yolda yerləşir və onların yolunu kəsib. Doğma xalq! Qanınızda qeyrət, namus işartısı varsa, Qarabağın azadlığı uğrunda mübarizəyə dəstək olun. Yoxsa Qaradağlı öz əlinizlə quldur yuvasına çevriləcəkdir"

Lakin yenə də hökumətdən heç bir dəstək gəlmədi. 15 fevralda ermənilər 366-cı alayın da dəstəyi ilə geniş şəkildə hücum etdilər. Qaradağlı camaatı qurduqları postlarda düşməne qarşı mübarizə aparırdı. Son güllə tükənənə kimi mübarizəni davam etdirdilər. Döyüşlər 5 gün davam etdi və yüzə yaxın dinc sakin qətlə yetirildi, 54 nəfər əsir alındı. Sonrakı məlumatlarda göstərilir ki, əsir alınanlar Xankəndidə ermənilər tərəfindən amansızlıqla qətlə yetiriləblər.

Nazirliyin 27 fevral tarixli bəyanatında deyilirdi: "Xocalı şəhəri od içərisindədir və ermənilər tərəfindən zəbt edilib".

28 fevral 1992-ci il "Bakinskiy rabochi" qəzeti yazırdı: "Yüzlərlə cəsəd Xocalıda qaldı. Ağdam hospitalına 120 yaralı gətirilib. Qalan əhali isə hər şeyini ataraq qaçıb".

Almaniyanın sabiq dövlət katibi Otto Hausen: "Ermənistanın Azərbaycana qarşı törətdiyi təcavüz bütün bəşəriyyətə qarşı cinayətdir".

1 mart 1992-ci il, "Sandi Tayms" qəzeti (London): "Erməni əsgərləri Azərbaycanda minlərlə ailəni məhv ediblər". Livanlı kooperator: "Mənim ölkəm Qarabağa silah və daşnak erməni qrupları göndərib".

2 mart 1992-ci il, "Vaşinqton Post": "Xocalı şəhəri işğal olunub. Azərbaycanlılar deyirlər ki, min nəfər öldürülüb, dörd